

Vec: OPONENTSKÝ POSUDOK

Trnava 16. 02. 2015

Habilitantka: Dr. phil. Veronika Kotúlková

Názov habilitačnej práce: Infinitivkonstruktionen valenz- und

konstruktionsgrammatisch betrachtet. Am Beispiel des Acl.

Predložená habilitačná práca má 267 strán, je rozčlenená do 10 kapitol, pričom ťažisko práce - infinitívne konštrukcie s akuzatívnym komplementom - je rozdelená do dvoch kapitol a to infinitívne konštrukcie sloves vnímania a infinitívne konštrukcie so slovesom „lassen“.

Ako uvádza v úvode autorka, problematika infinitívnych konštrukcií je pomerne málo spracovaná. S takýmto tvrdením nemožno jednoznačne súhlasiť, pretože v európskom jazykovom priestore je pomerne dosť prác, ktoré sa venujú jednotlivým typom infinitívnych konštrukcií. Ak sa však chceme sústrediť iba na práce spracované v Čechách alebo na Slovensku, tak musíme s autorkiným názorom súhlasiť. Tento stav je skutočne neuspokojivý už aj vzhľadom k tomu, že pre potreby DaF je to problém viac ako relevantný, a to tak pre vyučovanie nemčiny ako cudzieho jazyka, či pre potreby translatológie.

Nemožno autorke uprieť snahu preniknúť do problému uvedených gramtických konštrukcií. Vzhľadom na široký záber (valencia, konštrukčná gramatika, heterogénnosť samotných infinitívnych konštrukcií, korpusová lingvistika) pôsobí práca nesúrodo, miestami ide autorka iba po povrchu, takže jej snaha nie je v práci vždy evidentná a pôsobí rozpačito. Práve tak aj práca s korpusom nedosahuje taký efekt, aký autorka v úvode sľubuje, lebo je naozaj na zváženie, či postačí na úroveň habilitačnej práce analýza necelých päťstovky excerptov a to už ani nehovorím o tom, že autorka veľmi výrazne akcentuje iba pomerne malý korpus nemecko-český, ktorého kvalitu nemožno v žiadnom prípade spochybniť.

Je nesporné, že habilitantka našudovala pomerne početnú literatúru, je však na škodu veci, že málo vyjadruje vlastné názory, či už pri samotnej teoretickej analýze IK a čo je horšie, ešte aj

v závere cituje iných autorov, takže čitateľ márne očakáva v závere jasne formulovaný autorkin prínos k danej problematike.

Autorka si kladie za cieľ (str. 8) zistiť, ktoré „morfologické, syntaktické, sémantické a textologické prostriedky majú oba porovnávané jazyky k dispozícii, pričom chce pri analýze využiť „inštrumentárium“ valenčnej a konštrukčnej gramatiky. Ak by som aj s rezervou súhlasila, že bola pritom využitá teória valencie, nebolo ani prinajmenšom vidieť, ako v praxi chápe autorka konštrukčnú gramatiku, lebo vidieť IK ako analytické spojenie verba setiendi s Acl je dosť málo na to, aby sme mohli hovoriť o konštrukčnej gramatike, nehľadiac na to, že aj charakteristika KG v teoretickej časti je pomerne plošná.

Práca je orientovaná kontrastívne, pričom autorka stručne charakterizuje kontrastívnu lingvistiku uvádzajúc práce niekoľkých autorov. Je však na škodu veci, že pozabudla na niektorých významných autorov, ktorí mali podiel na definovaní kontrastívnej lingvistiky, formulovali základné metodologické postupy a koncepty. Takým bol bezosporu Gerhard Helbig (napr. 1978), ktorý medzi prvými poukázal na význam kontrastívnej lingvistiky pre DaF, charakterizoval metódy porovnávania pre účely osvojovania si cudzieho jazyka (Darstellungsmethode), ale aj metódy, ktorých cieľom je získanie nových vedeckých poznatkov (Ermittlungsmethode). Z toho dôvodu nemôžem súhlasiť s názorom, že

„Trotz der großen Zahl an vergleichenden Studien fehle jedoch bis heute eine übereinstimmende theoretische, methodologische und terminologische Basis der kontrastiven Analyse.“ str.18

pretože jestvuje celý rad výnikajúcich prác orientovaných kontrastívne, či už v rámci dvoch alebo niekoľkých jazykov. Iná vec je, že neexistuje komplexná komparácia jazykového systému, lebo zatiaľ niet možností ako porovnávať napr. suprasegmentálne javy v jednotlivých jazykoch.

Autorka mohla skutočne docieľiť výrazný prínos konfrontačným prístupom, keby bola venovala trochu viac priestoru analýze česko-nemeckých excerptov- už aj z toho dôvodu, že v úvode konštatuje svoj zámer docieľiť prínos nielen pre vyučovanie DaF, ale aj pre translatológiu. Je skutočne škoda, že veľmi jasne vyčleňuje túto časť analýzy pre bohemistov, pretože nepochybujem, že je habilitantka taká zdatná, že by hravo zvládla analýzu nemecko-českú ako aj česko-nemeckú. Takýmto spôsobom jednoznačnej orientácie analýzy len na nemecké excerpty a skúmanie ich českých ekvivalentov, je prínos práce značne ochudobnený.

Je trochu zarážajúce, že autorka proti všetkým zvyklosiam vedeckej práce zastáva názor, že hypotézy netreba formulovať na začiatku, ale po spracovaní korpusu (str. 54). Takýto postoj navodí dojem, že si autorka takpovediac napasuje hypotézy na výsledky získané z korpusu, čo o vedeckej úrovni práce istotne nesvedčí.

Problematika valencie, ktoré je nosnou autorkinou teóriou spolu s konštrukčnou gramatikou je spracovaná veľmi stručne, autorka nespomína hlavných predstaviteľov, chýbajú

charakteristiky jednotlivých vývinových etáp valencie, autorka zrejme z neznalosti uvedenej literatúry vypichuje staršie členenia rovin valencie a už vôbec neuvádza poznatky poukazujúce na to, že valencia slovesa prestupuje rovinu morfológie slovesa a vstupuje do širšej syntagmy analytickej konštrukcie, resp. rezultatívnej konštrukcie, aj keď uvádza obe ťažiskové štúdie K. Welkeho (2009) a H.-W. Eromsa (2010, 2012), ktorí sa v tomto zmysle veľmi jasne vyjadrujú.

Autorkinu charakteristiku sémantickej valencie možno hodnotiť ako plošnú bez uvedenia autorov, ktorí významne prispeli k rozvoju sémantickej valencie, či už ide o nemeckú, alebo zahraničnú provenienciu (pozri napr. *Dependenz und Valenz, Ein Internationales Handbuch der Zeitgenössischen Forschung*, Bd. 25, V. Agel, L. M. Eichinger, H.- W. Eroms, P. Hellwig, H.- J. Heringer, 2003)

Je pre celú prácu symptomatické, že habilitantka dosť často uvádza samozrejme fakty, ktoré by vedecká práca takéhoto stupňa nemala vôbec obsahovať (napr. *konstruktionslinguistischer Ansatz*, str. 44).

Autorka analyzuje gramatiky nemeckého jazyka, ktoré nazvala „Gebrauchsgrammatiken“, k čomu je potrebné podotknúť, že oveľa adekvátnejšie by bolo rozdelenie gramatík na tzv. „wissenschaftliche“ Grammatiken a „Schulgrammatiken“. Okrem toho sa domnievam, že hodnotiť nemecké gramatiky za posledných dvadsať rokov je na habilitačnú prácu dosť málo, čo je z jednej strany diskutabilné, ale to len v tom prípade, ak by analýza bola hĺbková a nie iba popisná, ako je to v tomto prípade. Následne pokračuje autorka stručným popisom ekvivalentov uvedeného fenoménu v českých gramatikách a v kapitole 3 poukazuje na morfológické rozdiely v oboch jazykových systémoch. Autorka stručne popisuje typy infinitívnych konštrukcií v Nj a českom jazyku a potom jeho syntaktické funkcie - objektu v genitívne, akuzatívne a datíve.

Je diskutabilné, či na výskum postačí aj malý korpus, keď navyše habilitantka konštatuje, že nie všetky skúmané slovesá sa v danom korpuse vyskytli. Nič predsa neprekážalo tomu, aby autorka siahla aj po iných korpusoch Nj bežne dostupných v elektronickej podobe, či už je to regensburgský, lipský, bayreuthský alebo početné IDS korpusy.

V súvislosti s datívovým objektom mohla predsa uviesť iné príklady a je zvláštne, že autorka tvrdošijne zotrváva na jednom korpuse, keď sama uvádza existenciu aj ďalších, prečo sa nesnažila uviesť aspoň jeden príklad z nejakého iného korpusu, keď sama píše, že očakáva od bohemistov, že budú skúmať problematiku prekladov z češtiny do nemčiny.

Pri infinitíve ako predložkového objektu by sa naozaj žiadalo uviesť aj štatistiku, už aj vzhľadom k tvrdeniu, že „že infinitív ako predložkové doplnenie v nemčine sa vyskytuje častejšie ako v češtine, odhľadnuc od toho, že nie vždy ide o totožný ekvivalent, ako autorka uvádza na str. 108, kde predložkové doplnenie má v češtine ako ekvivalent akuzatívne doplnenie.

Autorka často vysvetľuje poznatky ako nové, ktoré sú však už roky notoricky známe a navyše, spôsob jej výkladu nie je ani analytický ani zovšeobecňujúci, spravidla sa opiera vždy o jedného autora, ktorého cituje a dokladá pritom jeden z príkladových viet z korpusu. Tak je tomu aj na str. 112, keď tvrdí, že adverbialia v NJ sa prekladajú do českého jazyka formou

infinitívu, aj tu však ako v iných príkladoch dokladá tvrdenie závermi iných autorov. Svoboda (1962: 100).

V kapitole „Zentrale Fragestellungen der Infinitivforschung und daraus resultierende Zielsetzung der Forschung“ si kladie autorka otázky k morfológii, k syntaxi a sémantike IK, čo sú vlastnými slovami zopakované názory autorov v gramatikách.

Celkom 428 sloviess vnímania: hören, sehen, spüren a fühlen sú predmetom skúmania, habilitantka pritom konštatuje najväčší výskyt IK so slovesom sehen (234) hören (134) a prevažujúci výskyt slovesa sehen (85%). Konštatuje prítomnosť tohto slovesa s akazatívom, a uvádza aj iné významové nuancy, ako napr. predložkový predmet.

Je na škodu vecí, že habilitantka neuvádza fakt, že existuje veľa ďalších významov uvedených lexém a pritom si stavia za cieľ nielen morfosyntaktickú ale aj sémantickú analýzu, preto ani nemožno očakávať, že by sama autorka prispela svojím výskumom do oblasti významových variantov slovesa. Tak je to napr. v prípade slovesa *hören* (str. 154), kde sa uvádzajú iba významové varianty, ktoré autorka našla v dvojjazyčnom korpuse, pričom sa mohlo aspoň poukázať na ďalšie významové varianty, ktoré sa vyskytujú DUWB.

Autorka si osobitne všima infinitív prbiehových a stavových sloviess pri slovesách vnímania, pričom sa opiera o názor iných autorov, napr. H. Vater:

„Im Infinitiv kommen nach Wahrnehmungsverben sowohl Vorgangs- [121] als auch Zustandsverben [120] vor, wobei die ersten viel häufiger vertreten sind. Im DeuCze-Korpus wurden von allen Infinitivverben nach Verben der Sinneswahrnehmung 75% Vorgangsverben registriert und nur 25% Zustandsverben. In Sätzen mit AcI Konstruktionen kann nur ein Temporaladverbiale [123] und nur eine Negation auftreten. Die Negation [122] bezieht sich immer auf das Wahrnehmungsverb, was damit zusammenhängt, dass der in AcI-Konstruktionen ausgedrückte Vorgang bzw. Zustand als wahr präsupponiert wird. Der Wahrheitsgehalt der Proposition muss somit bei Negation konstant bleiben (vgl. Vater 1976: 219).“

Habilitantka sa podrobnejšie zaoberá otázkou, prečo v jednom prípade autor používa wiewetu a v ďalšom iba jednoduchý infinitív, najmä z hľadiska prekladu sa jej zdá takýto prípad zaujímavý a sama ponúka riešenie (str.165).

V kapitole 6 sa analyzujú ekvivalenty nemeckých IK v češtine, k čomu prikladá aj tabuľku, z ktorej je očividné, že IK nie sú pre český jazyk príznačné (jasne to dokazuje pomer 400 nemeckých konštrukcií k 40 rôznym českým ekvivalentom). V práci sa konštatuje najväčší výskyt IK so slovesom *lassen* v rámci korpusu (75 %) a autorka rozlišuje 8 interpretačných typov, ktoré podrobne analyzuje.

Polysémia IK so slovesom *lassen* sa vyskytuje do istej miery aj v českom jazyku, čo dokazujú české ekvivalenty *dát* a *nechat*, ktoré nie sú vždy synonymné. Podľa autorky sa konštrukcia so slovesom *dát* vyskytuje častejšie, a tak vykazuje bohatšie významové „spektrum“ ako konštrukcia so slovesom *nechat*. Následne sa v práci konštatuje, že ekvivalenty so slovesom *lassen* majú v češtine heterogénne ekvivalenty a odlišujú sa od nemčiny najmä aspektom (nevidí sa mi ako závažný argument, citát od prof. Zifonun (pri všetkej úcte k jej znalostiam

jazykov) IDS Grammatik, hádam citát od slavistov by bol príhodnejší, uvedťme ako príklad početné práce významného slavistu prof. Trosta – Universität Regensburg ap.)).

Niektoré tvrdenia autorky sú dosť zvláštne, keď konštatuje, že nemožno pokryť české ekvivalenty iba významom slovesa *lassen*, *zulassen* a *veranlassen* (str.221), pretože DUWB jasne rozlišuje aj ďalšie významové varianty tohto slovesa.

Napriek všetkým výhradám treba dodať, že najhodnotnejšia je časť práce, kde autorka analyzuje jednotlivé interpretačné typy slovesa *lassen*.

V kapit. 7 autorka ešte raz zhrňa poznatky získané z korpusu, ale opäť ich dokladuje citátmi iných autorov, nie vlastnými závermi, škoda! (str. 231 ap., Nedjalkov, Eisenberg, Admoni atď.) Závěry na str. 232 podložené grafikou majú dosť slabú výpovednú hodnotu.

Poznámky na okraj, ktoré iba malou mierou znižujú úroveň práce:

1. Treba sem zaradiť tzv. preklepy, ktoré by sa v práci takého charakteru nemali vyskytnúť (pozri str. 78, 80, 88, ap.), tak aj takéto lapsusy ako: str. 88: „ Im Tschechischen wird in beiden Fällen *das imperfektive uvidět in Präsensform* verwendet, das Präfix u- verleiht allerdings dem Verb die Zukunftsreferenz.
2. Domnievam sa, že bola potrebná precíznejšia korektúra práce, pretože sa niektoré myšlienky, názory iných autorov často opakujú (str.10, najvýraznejšie je to v kapit. 8, ktorá obsahuje formulácie, ktoré sa niekoľkokrát vyskytujú v texte)
3. Tvrdenie nemá výpovednú hodnotu, nieto ani štatistiky, ani iného evidentného dôkazu. Str. 99:
„Aus den aufgeführten Beispielen geht somit eindeutig hervor, dass der Infinitiv als Subjekt in beiden Sprachen auftritt, dessen Anwendungsbereich ist im Deutschen aber größer als im Tschechischen.“

Otázky:

1. Vysvetlite, prosím, ako treba chápať túto vetu zo str. 45:

Das oft genannte Ziel der großen Nationalkorpora oder sog. Referenzkorpora ist, dass das Korpus eine Sprache bzw. einen Dialekt repräsentativ abbilden soll. Das Problem ist jedoch, dass man die Zusammensetzung der Grundgesamtheit nicht kennt. Jedenfalls hängt die Repräsentativität eines Korpus mit der jeweiligen Fragestellung zusammen.

2. Vysvetlite prosím nasledujúcu formuláciu zo str. 116:

„Infinitive können im Satz auch als Attribute zu Substantiven oder Adjektiven vorkommen. Was den deutsch-tschechischen Vergleich in diesem Bereich angeht, kann man hier eine große Variabilität beobachten. Die deutschen Sätzen mit Eigenschaften ausdrückenden Substantiven, die mit einem Infinitiv-Attribut erweitert werden, können im Tschechischen

formale Parallelen haben (Beispiel [79]), öfter wird das Attribut im Tschechischen jedoch in Form eines že-Satzes realisiert.

3. Prosím habilitantku vysvetliť,

či je konštrukčná gramatika prínosom pre valenčnú gramatiku, resp. teóriu valencie, ak áno, tak ako sa to v praxi nemeckého jazyka prejavuje?

Záver:

Kandidátka predložila prácu, ktorej vedecká úroveň je miestami dosť otázná. Nemožno jej však uprieť snahu dosiahnuť prínos poznatkov v problematike infinitívnych konštrukcií. Týka sa to predovšetkým interpretačných typov IK so slovesom lassen.

Vzhľadom na moje výhrady a otázky uvedené v tomto posudku očakávam, že habilitantka vo svojej obhajobe doplní všetky poznatky, ktoré som v jej práci postrádala.

V takom prípade navrhujem, aby p. Dr. phil. Veronike Kotúlkovej bol po úspešnej obhajobe udelený

vedecko-pedagogický titul „D O C E N T „

Doc. PhDr. Ružena Kozmová, CSc.

Katedra germanistiky FF UCM